

FITRATNING "OILA" ASARI ORQALI TALABALARGA AXLOQIY QADRIYATLARNI O'RGATISHNING METODIK JIHATLARI

Ismoilova Marhabo Hamitovna

TAFU Pedagogika kafedrası katta o'qituvchisi

e-mail: marhaboi576@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14881321>

Annotatsiya. maqolada muhim ahamiyatga ega bo'lib borayotgan zamonaviy pedagogik ta'limda Fitratning "Oila" asari orqali talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatishning metodik jihatlariga e'tibor qaratilgan. Pedagogikaning tarmoq fanlarida axloqiy qadriyatlarga keng e'tibor qaratiladi. Xulosa qismida Fitratning "Oila" asari orqali talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatishning metodik jihatlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berilgan

Kalit so'zlar: Pedagogik ta'lim, Abdurauf Fitrat, oliy ta'lim, talaba, odob, axloq, ilmiy-nazariy, asos, takomillashtirish, davlat, jamiyat, kuch, imkoniyat, yoshlar, o'z fikri, yuksak ma'naviyat.

1. Kirish

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach yoshlar masalalari, tarbiyasi, kelajagi eng dolzarb masalalardan biriga aylandi. Yoshlar mamlakat kelajagining poydevori hisoblanadi. Yoshlarni hayotda o'z o'rniga ega bo'lishi bu shubhasiz davlatimiz taraqqiyoti hisoblanadi. Biz tarbiya masalasiga e'tibor qarataramiz, albatta qadriyatlarimizga, olimlarimizning qoldirgan merosiga nazar solamiz. Bu borada Abdurauf Fitratning "Oila" asari ham bizga katta yordam beradi.

Abdurauf Fitrat (1886-1938) — O'zbekistonning buyuk faylasufi, adibi, yozuvchisi va pedagogi bo'lib, uning ilmiy va adabiy merosi milliy madaniyatimizning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Fitrat o'z asarlarida zamonaviy hayot muammolarini yoritgan va milliy qadriyatlarni, ma'naviyatni targ'ib qilgan. Uning asarlarida o'zbek xalqining tarixiy, ijtimoiy va madaniy merosi bilan bog'liq masalalar muhim o'rin tutadi. Abdurauf Fitratning "Oila" asari uning ta'lim va tarbiya sohasidagi muhim asarlaridan biridir. Ushbu asar 1914 yilda nashr etilgan bo'lib, oilaning ahamiyati, uning ijtimoiy hayotdagi o'rnini va oilaviy munosabatlarni rivojlantirish zarurligi haqida so'z yuritadi. Asar jamiyatda oila va uning o'rnini, shuningdek, oilaning a'zolari o'rtasidagi axloqiy aloqalar haqida muhim fikrlarni bayon etadi. Fitrat, oilani nafaqat ijtimoiy birlik, balki axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni tarbiyalashda muhim omil sifatida ko'rsatadi. Fitrat asarda quyidagi masalalar judayam ahamiyatli ekanligini takidlab o'tgan:

Oilaning Jamiyatdagi O'rnini: Fitrat oilani jamiyatning kichik bir modeli sifatida tasvirlaydi. U oilada shakllangan axloqiy qadriyatlar, jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarga bevosita ta'sir qiladi.

Oilaviy Munosabatlar: Asarda oiladagi ota-ona, bola o'rtasidagi hurmat, sevgi va mas'uliyat kabi axloqiy qadriyatlar ko'rsatilgan. Ota-ona farzandlarini yaxshi tarbiyalashda axloqiy va ma'naviy javobgarlikka ega ekanliklari ta'kidlanadi.

Farzand Tarbiyasi: Fitratning asarida farzand tarbiyasining maqsadlari va usullari, shuningdek, farzandlarning oiladagi rolini belgilash muhim masala sifatida ko'rsatiladi. Farzandlar ota-onaning qadriyatlarini o'zlashtirishlari va ularni jamiyatda amalga oshirishi kerak.

Axloqiy Tarbiya: Asar oilaviy axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga katta e'tibor qaratadi. Fitrat oilani axloqiy shakllanish uchun asosiy manba sifatida ko'rib chiqadi va unga hurmat, sevgi, vijdon va mas'uliyat kabi qadriyatlarni o'rgatishni ta'kidlaydi.

2. Asar va axloqiy qadriyatlar, ularning jamiyatdagi o'rnini

"Oila" asari XX asrning boshlarida yozilgan va o'z davrining ijtimoiy-siyosiy muhitini aks ettiradi. Asar Fitratning turli ijtimoiy masalalar va axloqiy qadriyatlarni o'z zamonasiga xos tarzda ko'rsatish urinishlarining bir namunasidir. Shu davrda o'zbekistonlik yoshlar uchun oilaviy qadriyatlarni yangilash, ilmiy-axloqiy shakllanishni ta'minlash ehtiyoji dolzarb edi. Fitrat asarida nafaqat oilaning ma'naviy, balki uning ijtimoiy ahamiyatini ham ko'rsatadi. Oila jamiyatning mustahkam poydevori ekanligi va uning axloqiy tarbiya uchun markaziy o'rin tutishi zarurligini tushuntiradi. Abdurauf Fitratning "Oila" asari o'zining o'quvchilarga, talabalarga, ayniqsa yosh avlodga, axloqiy va ma'naviy tarbiya berishda katta ahamiyatga ega. Asar, yoshlarni oilaning jamiyatdagi o'rnini va axloqiy qadriyatlar asosida o'zgarishi zarurligini tushuntirishga qaratilgan. Bu asar nafaqat o'zbek ta'lim-tarbiyasi, balki butun milliy madaniyatimiz uchun qimmatli manba sifatida qoladi.

Zamonaviy ta'limda yoshlarning axloqiy qadriyatlarini shakllantirish masalasi, jamiyatni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlarning ma'naviy dunyosini shakllantirish va axloqiy qadriyatlarni o'rgatish ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biridir. Talabalarning axloqiy madaniyatini rivojlantirish, ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotda to'g'ri qarorlar qabul qilishlariga yordam beradi. Shu bois, talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatishning metodik jihatlarini, pedagogika fanining eng muhim yo'nalishlaridan biridir.

Axloqiy qadriyatlar – bu jamiyatda, shaxsda va guruhda to'g'ri va adolatli bo'lishni ta'minlaydigan me'yorlar, printsiplar va fazilatlaridir. Ularga o'zaro hurmat, halollik, mas'uliyat, odob-axloq, mehr-shafqat, sabr, adolat va boshqa ma'naviy-axloqiy me'yorlar kiradi. Talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatish ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotda to'g'ri yo'l tutishlariga, jamiyatga foydali bo'lishlariga yordam beradi. Axloqiy qadriyatlar, ayniqsa, zamonaviy yoshlar o'rtasida muhim ahamiyatga ega, chunki ular o'zini-o'zi tanish, qarorlar qabul qilish va o'zgaruvchan dunyoda o'zini tutish masalalarida ko'p qiyinchiliklarga duch keladilar. Shuning uchun talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatish nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy zaruratdir.

3. Talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatishning metodik jihatlarini

1. Modellashtirish Yondashuvi

Axloqiy qadriyatlarni talabalarga o'rgatishning samarali metodlaridan biri – modellashtirish yondashuvidir. Bu yondashuvda talaba o'zi uchun axloqiy idealni yaratadi va o'sha idealga yetishga intiladi. Pedagog o'zining axloqiy va ma'naviy xulq-atvori orqali talabalarga namunali modellarni taqdim etadi. Shunday qilib, talaba nafaqat nazariy tushunchalarni, balki amaliy hayotda qo'llashni o'rganadi. Misol uchun, professor yoki o'qituvchi o'zining to'g'ri va halol xulq-atvorini talabalarga ko'rsatib, ular uchun axloqiy normani amalda bajaradigan model bo'ladi. Bu metod yordamida talaba o'zini to'g'ri yo'lida tutishga va jamiyatda ijobiy rol o'ynashga intiladi.

2. Tarbiyaviy Muammolarni Tahlil qilish

Tarbiyaviy muammolarni tahlil qilish, talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatishda samarali metod hisoblanadi. Ushbu usulda talabalar turli axloqiy muammolarni hal etish uchun vaziyatlarni tahlil qilishadi va ularga to'g'ri yechim topadilar. Muammoni tahlil qilish jarayonida talabalar axloqiy dilemmalarni (masalan, adolat va rahm-shafqat o'rtasidagi tanlov) hal qilishni o'rganadilar. Bu metodda talabalar o'zlarining axloqiy qarorlarini qabul qilishda mustaqil fikrlashni o'rganadilar. Masalan, o'quv jarayonida o'quvchilarni turli hayotiy vaziyatlarga qo'yib, ularni tahlil qilish va axloqiy nuqtai nazardan yechim topishga undash mumkin.

3. Munozara va Diskussiyalar

Axloqiy qadriyatlarni o'rgatishda munozara va diskussiyalar o'tkazish ham samarali metodlardan biridir. Talabalar turli axloqiy masalalar bo'yicha fikr almashadilar va o'zlarining nuqtai nazarlarini ifodalaydilar. Munozara jarayonida talabalar o'z fikrlarini asoslash, boshqalarni tinglash va to'g'ri xulq-atvorni namoyon qilishni o'rganadilar. Munozara va diskussiyalar, shuningdek, talabalar o'rtasida tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Bu usul, shuningdek, yoshlarni jamoada ishlashga, o'z fikrini erkin va aniq ifodalashga o'rgatadi.

4. Axloqiy qadriyatlarni kengash va mashg'ulotlar orqali o'rgatish

Maxsus axloqiy mavzularda kengashlar yoki mashg'ulotlar o'tkazish, talabalar uchun axloqiy qadriyatlarni o'rganishning muhim metodidir. Bu jarayonda o'qituvchi yoki pedagog o'quvchilarga ma'lum bir axloqiy masala yuzasidan ma'lumotlar beradi va talabalar bilan birgalikda bu masalani muhokama qiladi. Mashg'ulotlar yordamida talabalar, real hayotdagi axloqiy muammolarni qanday hal qilishni o'rganadilar.

5. Ijtimoiy faoliyatlar va volontiyorlik dasturlari

Talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatishda ijtimoiy faoliyatlar va volontiyorlik dasturlari (yordam berish, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish) o'tkazish samarali metod hisoblanadi. Bu metod orqali talabalar boshqalar uchun mas'uliyatli bo'lishni, jamoaga yordam berishni va insonparvarlik qadriyatlarini o'rganadilar. Ijtimoiy faoliyatlarda qatnashish, ularni hayotdagi haqiqatlarni yanada yaxshiroq tushunishga va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga yordam beradi.

4. Xulosa

Talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, nafaqat ta'lim jarayonining muhim qismi, balki jamiyatning kelajagini shakllantiruvchi asosiy omillardan biridir. Zamonaviy ta'lim tizimida bu jarayon

samarali metodik yondashuvlar orqali amalga oshirilishi lozim. Modellashtirish, munozara, ijtimoiy faoliyatlar, axloqiy masalalarni tahlil qilish kabi metodlar talabalarning shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatlarini oshirishga xizmat qiladi. Shu tarzda, talabalar axloqiy qadriyatlarni o'rganib, jamiyatda faol va mas'uliyatli a'zolar sifatida shakllanadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti nutqi. // Xalq so'zi gazetasi, 2017.16 yanvar, №11
2. Abdurauf Fitrat. Tanlangan asarlar. II jild. – T.: Ma'naviyat, 2000. – 208 bet.
3. Axmedova M.E., Toshkentboyeva U.A., Suyunova E.SH.// "Umumiy pedagogika" Darslik // "Tibbiyot nashriyoti matbaa uyi" mchj Toshkent – 2022, 231 bet.
4. Axmedova M.E., va boshqa. Umumiy pedagogika nazariyasi va amliyoti. – T.: "Fan va texnologiya", 2019, 296 bet
5. Karimov I.A.Yuksak ma'naviyat –yengimas kuch.-T.: "Ma'naviyat", 2008
6. Mashrab. Mab dai nur // Nashrga tayyorlovchi Hoji Ismatulloh Abdulloh. – Toshkent: Fan, 1994. – 316 bet.
7. Mumtoz adabiyot masalalari. Maqolalar to'plami. 1-kitob. – T.: 2006. – 133 bet.